

Josep PERARNAU I ESPELT

,NOUS' AUTORS I TEXTOS CATALANS ANTICS
Pere de Puigdorfila, Fogatges, Guillem Aldomar, Pere Ramon

Darrerament, el treball d'assegurar la informació bibliogràfica en els successius toms d'aquest anuari ha proporcionat la satisfacció afegida de saber l'existència d'autors catalans o d'escrits seus, dels quals hom no tenia cap notícia.¹ Aquells, als quals en aquest moment adrecem la nostra atenció, ja han figurat a figures, certament, en la part bibliogràfica dels nostres volums, però, això no obstant, per ventura no serà sobrer de subratllar-ne la novetat amb uns paràgrafs especials, car altrament és molt possible que un lector no específicament interessat no s'adonés que la notícia que està llegint conté una novetat no menyspreable; i, d'altra banda, el fet de dedicar-los una nota permet de completar la primera informació vinculada a la diguem-ne descoberta.²

1. Cal, però, una precisió: l'edició recent dels índexs de llibres prohibits per part de Jesús M. de Bujanda i dels seus col·laboradors (cf. ATCA, VII-VIII (1988-1989), 650; XV (1996), 629, núms. 10714-10715), podria fer pensar que catalans com Duran de Baldach, Jaume Just, o Ramon de Tàrraga escriviren molt, car els dits índexs prohibeixen de llegir llurs *Opera omnia*; i, si en el cas del darrer dels esmentats potser es podria hipotitzar si existiren unes seves obres escrites de manera que hom pogués parlar d'unes *Opera omnia*, en el dels dos gironins col·locaats en primer lloc,estic segur que no publicaren mai res i que l'atribució a què m'he referit és el resultat d'una doble suposició errònia: la de l'inquisidor Eimeric, el qual, pel fet d'haver trobat declaracions dels dits personatges en els processos inquisitorials respectius, que ell tingué a les mans, almenys deixà entendre al lector del *Directorium Inquisitorum* que aquells, en tant que autors, havien defensat o exposat aquelles les dites doctrines, publicant quelcom; i la dels redactors dels *Indices Librorum Prohibitorum* en pressuposar que, des del moment que els dits noms es trobaven en el *Directorium* d'Eimeric, devien haver publicat quelcom i, per tant, calia prohibir la lectura de les respectives *Opera omnia*, altrament inexistent tant com a ,opus' com en tant que ,omne'. Qualsevol, però, que sigui la veritat, també ho és que, almenys per ara, no podem pas oferir la novetat d'assenyalar cap obra fins ara desconeguda escrita per ells i molt menys unes obres completes.

2. També Nicolau Eimeric resulta afectat per estudis recents: d'una banda, la identificació de la seva lletra autògrafa, ha permès d'atribuir-li els extrets de l'*Ars amativa* de Ramon Llull copiats en els darrers folis del Vat. lat. 7199, fet exposat en el meu *De Ramon Llull a Nicolau Eimeric. Els fragments de l'Art amativa de Llull en còpia autògrafa de l'inquisidor Eimeric integrats en les cent tesis antilul·lianes del seu Directorium inquisitorum*, dins ATCA, XVI (1997), 7-130; de l'altra, la notícia bibliogràfica del mateix volum, 762, núm. 12484, informava de l'existència d'alguna còpia manuscrita eimericiana en la també esmentada Biblioteca Capitular i Colombina de Sevilla; Jaume de Puig i Oliver, que ha dedicat qualche setmana a estirar aquell cap, s'ha trobat amb una collita tan important, que mereix ésser exposada

Les notícies entorn de ,nous' textos catalans antics, ací proporcionades, ens han arribat de forma diversa; la normal és mitjançant alguna anotació, àdhuc notarial, que certifica de llur existència en un moment determinat, encara que ara manqui qualsevol possibilitat de confirmació que aquell volum continua existint i és identificable; en un cas, en canvi, l'anotació arriba acompanyada de la bona notícia que el volum corresponent es troba en un fons bibliogràfic determinat; i finalment, la situació millor és aquella en què no sols és possible d'informar de l'existència d'un llibre d'autor català un i altre desconeguts fins ara, i de l'existència i localització del dit llibre, ans també del fet que ha estat possible d'estudiar-lo i d'oferir-ne ací una primera presentació detallada en forma de descripció del volum manuscrit, una àmplia transcripció de les rúbriques del mateix, i encara algunes mostres d'explicacions seves.

I així, d'acord amb la graduació acabada d'exposar, hom trobarà en les pàgines següents, primer, senzilles notícies d'obres, de les quals no és possible de saber si s'han conservat; seguirà la d'una obra, certament conservada, però de la qual només podem afirmar l'existència; i finalment la d'aquella que ens ha estat possible d'estudiar amb detall i d'oferir als lectors el primer resultat d'aquest estudi.

I.1. PERE DE PUIGDORFILA

En tant que autor d'alguna obra de dret, Pere de Puigdorfilà, personatge important en la cúria de Climent V, del qual fou vice-canceller, sembla haver estat fins als nostres dies un perfecte desconegut. Ara, gràcies a la publicació de notícies de llibres conservades en protocols notariais de Barcelona feta per Josep Hernando i Delgado,³ sabem que un dels grans juristes catalans del segle XIV, Ramon Vinader, tenia en la seva rica biblioteca, entre d'altres:

«Item, *Reportationes domini Petri de Podio Orfila super Digesto Veteri*, qui incipit: "Rubrica ff. de Constitutionibus", et cetera».

en l'article d'aquest volum, intítulat *Manuscrits eimericians de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla provinents de Girona*; per això hi remeto el lector interessat.

3. *Llibres i lectors a la Barcelona del s. XIV*. Volum I (Textos i documents, 30), Barcelona, Fundació Noguera 1995, 283, núm. 15; una informació personal de Pere de Puigdorfilà es troba en la «Gran Enciclopèdia Catalana», s. v.; tant l'autor Pere de Puigdorfilà com aquest seu llibre són desconeguts de Joaquim M. BOVER, *Biblioteca de Escritores Baleares*, vol. II (Documents de cultura-Facsimils, 5), Barcelona-Sueca, Curial 1976, 197, on només és conegut un Mateu de Puigdorfilà, jurista del segle XVII.

Original o còpia, aquell exemplar ja era escrit el 1356. No m'és pas possible d'informar que en sigui conegut algun altre. Però Pere de Puigdorfila ha d'entrar en la nòmina de juristes catalans medievals. El cognom, en efecte, pertany a llinatge ben conegut sobretot a Mallorca,⁴ raó per la qual no sembla excessiu de col·locar-lo en aquestes pàgines.

I.2. RECOMPTE D'HABITANTS DE BARCELONA, 1358

Dissortadament només puc donar la notícia que aquell recompte fou realitzat; que el resultat era consignat en un llibre; i que qui l'escriví cobrà per la feina feta, extrems que consten en el rebut que en féu l'escrivà Guillem Buach; el detall, ben clar en el document que a continuació transcriu sencer, que el recompte no fou de focs, sinó de persones, li deu donar la importància que tenen totes les primícies, car hom seguiria durant segles, limitant-se a fogatges. Per això crec que és justificat de reproduir el document sencer:⁵

«Die lune, VI^a die madii, anno predicto [1358].

«Ego Guillelmus Buach, scriptor Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Francisco Squerit, administratori operum murorum civitatis Barchinone, quod solvistis michi bene et plenarie ad meam voluntatem centum quinquaginta solidos Barchinone, qui michi taxati fuerunt per consiliarios Barchinone ratione scripturarum et laborum cuiusdam libri, in quo scripsi personas degentes in uno quarterio civitatis Barchinone, in illo scilicet qui vocatur quarterium Fratrum Minorum, et ratione albaranorum vintenarum hominum dicti quarterii, et aliarum scripturarum necessariarum ratione predicta. Unde, renuntio exceptioni dictorum centum quinquaginta solidorum non habitorum et non receptorum. Facio vobis et vestris de dictis centum quinquaginta solidis bonum et perpetuum finem et pactum de ulterius non petendo solemnii stipulatione vallatum.

«Quod est actum Barchinone.

«Testes: Guillelmus Oliverii et Andreas de Ape, scriptores Barchinone».

La coincidència de dates amb el primer fogatge conegut fins ara, el del 1358,⁶ ens indica que mentre les autoritats de la naixent Generalitat de

4. Un Arnau de Puigdorfila, clarament mallorquí, compareix en la documentació publicada per mi en aquestes pàgines tant en *Les butlles de Sixt IV desviant d'una projectada Escola Lul·liana del Puig de Randa l'berència d'En Joan de Tagamanent*, dins ATCA, XV (1996), 415-426; com en *Quatre nous documents papals sobre l'berència de Joan de Tagamanent desviada de l'Escola Lul·liana del Puig de Randa*, dins ATCA, XVI (1997), 399-404.

5. El rebut ha estat trobat i publicat per Josep HERNANDO, *Llibres...* (citat en la nota 3), volum I, 314, document núm. 199.

6. El fogatge del 1358 ha estat publicat per Josep M. PONS I GURI, *Un fogatjament desconegut de l'any 1358*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXXII (1963-1964), 323-498.

Catalunya, segurament d'acord amb les de Tresoreria Reial, limitaven els recomptes als caps de casa taxats, les autoritats de la ciutat de Barcelona empraven pel seu compte un recompte personal d'habitants (,personas degentes in uno quarterio civitatis Barchinone'), al qual encara afegien la confecció dels albarans de les vintenes d'homes del mateix quarter. La indubtable validesa de la decisió dels consellers i jurats barcelonins obliga a deplorar la pèrdua dels llibres en els quals constava el resultat del recompte en cada quarter de la ciutat.

I.3. JAUME SAFONT I EL SEU FOGATGE DE BARCELONA, 1464

La recent publicació del *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484)*, de Jaume Safont, a cura de Josep M. Sans i Travé, informa d'una seva iniciativa personal, que ell mateix descriu així:

«*Fochs en Barchinona*. En aquest mes de juliol M CCCC sexanta quatre, jo, Jacme Çafont, notari, ciutadà de Barchinona, desijós de saber ab veritat quants fochs ha en la present ciutat de Barchinona, personalment me disponguí en sercar-ho. E de fet partí la dita ciutat en quatre quarters en creu, fahent la dita creu en la plaça de Sent Jacme, ço és, partint dret del portal Nou e tirant fins al portal de Sent Anthoni, e après partint de la plaça del Vi per Regumir [p. 195] amunt, per lo carrer de la Deputació, tot dret fins al portal dels Orps, qui és al cap de la plaça de Sent Ana. E comencí a comptar lo quarter del Pi tot per illes rodones; après comptí lo quarter de Framenors, après lo de Sent Pere, e derrera-ment lo de Sent Daniel. E trobí ab tota veritat que en Barchinona havia trescentes trenta-set ylles de alberchs, en les quals havia set milia cent sexanta fochs habitats, menys de moltes cases buydes, en les quals no havia algun logater. E, perquè en sdevenidor ne sia memòria, n'é volguda ací fer la present menció».⁷

Els especialistes en demografia medieval, sobretot en la de Barcelona, avaluaran allò que representa la dada acabada de transcriure, com s'ha de multiplicar a fi de tenir un nombre almenys aproximat dels habitants de la ciutat i què representa en un moment en què la situació de Guerra contra Joan II, ben present en el context del fragment transcrit, incidia quantitativament en la demografia barcelonina, segurament en les ,moltes cases buydes' que hi són esmentades. Però el fet d'haver contribuït al coneixement d'aquest recompte podria ajudar en el futur a l'hora d'assenyalar el nombre d'habitants de Barcelona en aquells anys.⁸

7. *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, a cura de Josep Maria SANS I TRAVÉ (Textos i Documents, 28), Barcelona, Fundació Noguera 1992, 194-195.

8. Les dues anteriors anotacions de naturalesa demogràfica són, certament, destinades a renovar la problemàtica de la demografia barcelonina entre el 1358 i el 1464, car, segons

II.1. GUILLEM ALDOMAR

Guillem Aldomar ha estat conegut gràcies al catàleg dels manuscrits il·luminats de la catedral de Tarassona, car el ms. 71 havia passat, cal suposar que llarga temporada, per les seves mans. Era framenor i formava part, en qualitat de lector, de la comunitat del convent de Cervera, custòdia de Lleida, tot dins la província franciscana d'Aragó. Devia ésser reconegut com a home d'estudi, car consta que els juristes de la vila li van demanar que els expliqués les *Ètiques* d'Aristòtil; ell accedí, bo i ajudant-se en els *Commentarii in libros decem Ethicorum*, de Guerau Ot (Geraldus Odonis);⁹ era el 1370. No havent pogut estudiar el volum, no podem fer altra cosa que deixar parlar l'èplicit:¹⁰

«Explicit... *Liber Ethicorum*, cuius expositionem et sententiam ego frater Guillelmus Aldomar, ordinis minorum et lector conventus Cervarie, ad rogamina aliquorum dominorum iurisperitorum de dicta villa, super aliquibus partibus dicti libri aliquid mentem domini magistri Geraldus Odonis, olim eiusdem ordinis generalis ministri, ut ipsam minus male intelligere potui, asumavi et ipsam manu propria hic ascripsi, rogans ut qui post me hic legerit, si aliquid sibi placibile invenerit, in recompensationem labo-

l'exposició que no fa gaire n'ha elaborada Joan F. CABESTANY I FORT, *Evolució demogràfica*, dins la *Història de Barcelona* dirigida per Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ. Volum 3. *La Ciutat Consolidada (segles XIV i XV)*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona 1992, 77/II: «La recerca per a assolir aquesta aproximació demogràfica manca d'un mínim de documentació. Desconeixem si, de documentació, n'hi hagué o no a partir de la darrera del segle XIII o al principi del segle XIV (... a Catalunya aquesta classe d'informació documental no va existir)»; també es pregunta si «van fer-se o no altres fogatges en aquests cent anys [1378-1497]?» (82). I considera que, per a Barcelona, «hem d'establir un nombre de persones per foc superior a tres i alhora inferior a quatre»; segons això, si fem un recompte a base de 3,5 persones per foc, el 1464, Barcelona hauria tingut uns 25.060 habitants; per això, els 25.000 habitants de mitjana (89/II), potser resulten escassos, car el 1464 quan, per la guerra, una quantitat notable de partidaris de Joan II havien marxat amb els respectius seguicis, i moltes cases eren romanes buides, el nombre d'habitants de Barcelona no baixaven de 25.000.

Recents estudis d'Agustín RUBIO VELA, entre els quals pot ésser considerat una síntesi l'intitulat *La població de València en la Baja Edad Media*, dins «Hispania. Revista Española de Historia», LV (1995), 495-525, fan possible la comparació entre les dades de Barcelona i les de València, tema que ha d'ésser reservat als especialistes.

9. Sobre Geraldus Odonis, hom pot veure informacions més o menys breus en els diccionaris de teologia, com la d'A EMMEN, dins el «Lexikon für Theologie und Kirche»², vol. IV, Freiburg, Herder 1960, col. 708; o la més extensa de Clément SCHMITT, *Ot (Guiral; Geraldus Odonis)*, dins el «Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique», XI (1982), 1057-1058.

10. L'ha transcrit M. Pilar FALCÓN PÉREZ, *Estudio artístico de los manuscritos iluminados de la catedral de Tarazona. (Análisis y Catalogación)* (Colección Estudios y Monografías, 2), Saragossa, Diputación General de Aragón 1995, 411.

ris, preces pro mea peccatrice anima Deo fundat. Quod perfectum fuit in crastina octabarum beati Antonii, ordinis nostri, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, cui est honor et gloria per infinita secula seculorum. Amen. Deo gratias. Amen. Anno Domini M° CCC° LXX°». ¹¹

III.1. PERE RAMON, DE TREMP

També Pere Ramon (Petrus Raimundi) ha estat un perfecte desconegut en les bibliografies dedicades a autors catalans medievals fins que n'aparegué una primera referència dins la revista belga «Scriptorium»; la notícia fou introduïda en aquestes pàgines del volum XVI¹² i, gràcies a les possibilitats ofertes pels responsables de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans, ocasionà un estudi directe del corresponent volum manuscrit en la mateixa Biblioteca Capítular i Colombina de Sevilla, que és ofert a continuació.

L'estudi del dit volum constarà de les seccions següents: descripció de la seva materialitat;¹³ el primer resultat de la dita anàlisi ens dirà que el volum és factici, raó per la qual concentrarem la nostra atenció en la seva primera part, la que conté l'única còpia coneguda fins ara de la *Rosa Philosophiae* de Pere Ramon; seguirà la transcripció de les rúbriques del dit llibre, completada amb la *Tabula Rosae Philosophiae* (així, el possible lector podrà tenir una visió global ben detallada del conjunt del tractat); i després la transcripció d'alguns fragments de mostra: pròleg-dedicatòria; part del primer tractat; explicació del Mal Any Primer (1333). Clourà les transcripcions la d'uns dístics del final del volum, que no formen part de la dita obra de Pere Ramon.

11. Dos anys més tard és documentat en l'Archivio Segreto Vaticano, *Reg. Avin.*, 187, f. 59r, pel fet d'haver rebut de Gregori XI rescripte d'indulgència plenària ,in articulo mortis', expedit amb data de 26 de maig del 1372.

12. «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 762, núm. 12484.

13. La pauta per a la descripció del manuscrit és la que hi ha en aquest volum, en la segona part de la nota inicial a l'article de Jaume de PUIG I OLIVER, *Manuscrits eimericians de la Biblioteca Capítular y Colombina de Sevilla provinents de Girona*.

He d'advertir que després d'una primera còpia dels fragments textuais, l'estat de la segona part del manuscrit no ha permès l'accés al volum i, doncs, m'ha estat impossible de comprovar la còpia amb l'original; m'excuso de les possibles faltes.

2. *Descripció del manuscrit de Sevilla, Colombina 5-2-23*

Ms. 5-2-23 (olim: E. Y. Tab. 127, N° 10)

I. Enquadernació

1. Volum enquadernat amb pergamí clar

a) 217 x 158 mm i 20 mm de gruix; es conserven les dues franges de pell blanca per a tancar el volum pel tall

b) pergamí, recobert en la cara interior amb paper blanc; sense elements decoratius

2. Llom del mateix pergamí,

a) dividit en cinc seccions per les quatre relligadures, que no es manifesten externament;

b) de dalt a baix, trobem:

aa) etiqueta amb el núm. 69;

bb) etiqueta antiga amb el núm. 10 (?)

cc) Inscripció: «PETRI / Raymundi / Rosae Philo-/sophiae / Item Philo-/sophiae Quaest. / MS.»

dd) Al cap d'avall, etiqueta de paper blanc, amb el núm. 23.

3. Altres elements:

Un bifoli de paper blanc a banda i banda del cos del volum, la meitat del qual és enganxada a la respectiva meitat de la coberta de pergamí; en l'inicial hi ha filigrana, part de la qual és enganxada; s'hi endevina una inscripció: «I (o L) GASCON»; en el foli del bifoli inicial hi ha una anotació del segle XVI-XVII: «Petri Raymundi Rosae Philosophiae ad Arnaldum, Episcopum Urgellensem»; i més avall: «Quaestiones Philosophiae»; finalment, en la segona part, la signatura del volum: «5 - 2 - 23».

4. Conclusió:

El volum, exceptuada segurament la coberta, tenia ja la configuració actual en ésser comprat per Fernando Colón el 1536 a Barcelona.

L'enquadernació deu ésser del segle XVII.

Encara en temps posterior fou afegida la numeració unitària amb llapis, que arriba al f. 129

II. Cos del volum

1. Volum factici, format ben clarament per dues meitats (1-49; i 50-129); cal tenir en compte, però, que els darrers folis 122-124 i encara el 127 de la segona meitat són almenys descol·locats.

2. Paper

4. FF. I + 1-49 i 50-129. +I.

5. 207 x 150 mm

1. Anàlisi del primer bloc, ff. 1-49

6. Aquesta meitat és formada per quatre plecs, tots homogenis, de sis bifolis doblats, relligats pel mig del plec amb cordill, però sense reforç en el doblatge del plec; hi ha reclam al final dels tres primers plecs (el darrer n'està privat, perquè s'ha acabat el text). No hi he pogut veure ni filigranes senceres ni fragments de les mateixes

8.-9. Hi ha algunes restes de numeració de plecs i de bifolis dins el plec, p. e., en el f. 4, hom pot veure en l'angle inferior ,a4'; hi havia, doncs, numeració de plecs amb lletres minúscules, i de bifolis dins el plec, amb xifres aràbigues; només en resta una mostra; les altres degueren desaparèixer tallades per la guillotina.

10. No he sabut veure ni filigrana ni fragments de la mateixa; el paper és verjurat.

11. Tot i que la caixa d'escriptura és assenyalada, tampoc no s'han conservat els corresponents forats.

12. Pressió directa (amb motllo de quatre ratlles?)

III. CONTINGUT LITERARI

1. 48.

2.

2. 1. Petrus Raimundi (Pere Ramon)

3.

3. 1. *Tractatus primus rose philosophie*

4.

4. 1. *Inc.: Clare militantis ecclesie lumini prelatorum...*

2. *Exp.: ...in quo volo hoc opus suj gratia feljciter termjnarj.*

5. Carmen ÁLVAREZ MÁRQUEZ, *Catálogo de los colofones de la Biblioteca Capítular y Colombina de Sevilla*, dins «Scriptorium», XLIX (1995), 295-296, núm. 45.

IV. ESCRIPTURA

1. 150 x 102 mm

2. Tipus de ratllat; no n'hi ha. 34 línies (f. 39v).

3. Minúscula plenament humanística.

4. En els ff. 12v, 24v i 36v.

5. Són escrites en vermell: les caplletres; els títols i sotstítols; les indicacions de cap de pàgina; els calderons.

No hi ha d'altra decoració.

8. Entre els ff. 22-23 hi ha un fragment de paper, de 117 x 10 mm, en una cara del qual són escrites aquestes paraules: «JHS / [M]olt magnífich e més virtuós mossèn. mon es escriure és».

9. Copista únic: «Jacobus Herla, studens Balagarii, 7 setembre 1490».

10. No se'n veuen.

11. E. Y. Tab. 127, N° 10.

12. Anotació de Fernando Colón al f. 128v: «Este libro ansí encuadrado costó 12 dineros en Barcelona por [el año] de 1536 y el ducado vale 288 dineros»

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació: regular tirant a bo. Hi ha marques d'humitat i algun forat de corcs.

2. 1490

3. Balaguer?

4. Balaguer? - Barcelona - Sevilla.

Compositus et compilatus fuit liber iste, qui Rosa Philosophie appellatur, a magistro Petro Raymundi, magistro in artibus et bacallario in medicina, in loco de Trempe anno Domini 1338, 13ª die mensis januarii. [f. 47b]

Et presens scriptura fuit scripta per manum Jacobi Herla, studentis Balagarii. Et finita 14 die septembris anno a nativitate Domini 1490.

2. Notícies del segon bloc del volum, ff. 49-128

En no ésser objecte directe de la nostra atenció pel fet de no estar relacionada amb Pere Ramon i pel mal estat en què es troba, d'aquesta segona part només en donaré algunes dades:

És formada per set plecs

El primer, molt desballestat i constituït de setze folis (49-64), que semblen haver estat separats i ara són enganxats per la part del lloç: el primer foli (f. 49), de més a més, segueix totalment desenganxat, per una cara conté anotacions diverses, i per altra un diagrama de les parts i sots-parts de la filosofia; en el f. 50a comença un text: «Testante philosopho in *Primo Phisicorum*, ex vnjuersalibus...». A diferència dels següents, aquest plec no té numeració ni d'ell mateix ni, en la seva primera part, dels bifolis dels quals consta; tampoc no s'hi veu reclam. Els plecs restants, en canvi, entren dins una certa normalitat:

El segon és de cinc bifolis (ff. 65-74), és relligat al mig de forma normal i té reclam; plec i bifolis són numerats: bj-bv; el terç és com l'anterior, fora

que té quatre bifolis (75-82), numerats cj-civ, el quart (ff. 83-94) i el cinquè (ff. 95-106) són constituïts per sis bifolis i tenen la respectiva numeració dj-dvj i ej-dvj; el plec sisè (ff. 107-119) és com els dos anteriors, numerat fj-fvj, però la numeració moderna és equivocada, car salta del f. 113 al 115; el setè o darrer (ff. 120-127), era inicialment de cinc bifolis, numerats fl-f5; però l'actual 127 (=f1) ha d'anar entre el 119-120 i és mancat de la segona part del bifoli, que seria el primitiu f. 128.

L'actual f. 128 fou afegit potser en el moment de la primera enquadració.

En el f. 54c hi ha l'*Incipit liber Profirii circa textum*; és constituït per disset qüestions, escrit a dos corondells, amb caixa d'escriptura de 145 x 87 mm, i 10 mm de separació entre ells.

II. Els dos esquemes de la Rosa Philosophiae

II.1. Rúbriques de les successives parts de la Rosa Philosophiae

(F. 0r, manu saec. XVII: *Petri Raymundi Rosae Philosophiae / ad Arnaldum Episcopum Vrgellensem. Quaestiones Philosophicae / 5-2-23*)

F. 1r.: *Tractatus primus Rose Philosophie, factus et compilatus per magistrum Petrum Raymundi, magistrum in artibus et bacallarium in medicina, quem compilavit in villa Trempi.*

F. 2v: *Capitulum primum, de elementis in generali, ubi ponuntur quedam distinctiones et diffinitiones elementorum secundum philosophos et medicos. Et post, an quatuor sint elementa vel plura. Et an caliditas et frigiditas sint forme substantiales elementorum. Et si sint causa gravitatis in ipsis. Et si elementa sint in elementato actu vel potentia. Et de membris in homine, que sunt principalia, que officialia. Et que consimilia. Et si sint plura principalia aut unum vel plura. Et si elementa habeant unam aut duas qualitates in excellentia.*

Hic ponitur distinctio elementi tam a philosopho quam a medico.

Hic ponitur diffinitio elementi tam a philosopho quam a medico, et primo a philosopho

F. 3r. *Hic incipiunt dubia.*

F. 3v. *Hic ponuntur quedam declarationes quorundam superius dictorum de membris corporis humani.*

F. 4r. *Hic ponitur una questio.*

F. 4v. *Capitulum secundum, de elemento ignis. In quo primo tangitur de principiis nature sive corporis mobilis, et de causis elementorum et diffinitione ipsius ignis et an videatur in proprio loco et plura de ipso. Et quia homo secundum aliquid sui est nature ignee, que complexio in eo est melior, et diffinitiones complexionum sive commixtionum. Et ultimo, per quid potest cognosci quisque cuius complexionis existit.*

F. 5r. *Hic ponitur que sunt cause elementorum, et sunt quatuor.*

F. 5v. *Hic incipiunt dubia, et primo de loco.*

F. 6r. *Hic oritur questio.*

Hic queritur que complexio sit in homine melior: sanguinea, colerica, flematica an melancholica, et quid est complexio.

F. 8r. *Hic ponuntur signa metrica per que quisque poterit cognosci (!) cuius complexionis existit. Et primo, de sanguineo, tamquam de nobiliori. Deinde de colerico, postea de fleumatico. Et ultimo de malencolico, secundum quod habetur per versus literales.*

Sanguineus:

Largus, amans, ylaris, ridens rubeyque coloris
Cantans, carnosus, satis audax atque benignus.

Colericus:

Versutus, fallax, irascens, prodigus, audax,
Astritus, gracilis, siccus croceyque coloris.

Fleumaticus:

Hic sopnolentus, piger, in sputamine multus,
Ebes est hic sensu, pinguis facie, color albus.

Malencolicus:

Invidus et tristis, cupidus dextreque tenacis
Non expers fraudis, timidus, lutheyque coloris.

F. 8v. *Capitulum tertium, de elemento, in quo consideratur quomodo accipitur a philosopho et a medico; et quid est res naturalis et innaturalis, et diffinitio eius. Et de quatuor temporibus anni. Et cuius complexionis sunt dicta quatuor tempora. Et an tempora mutant ipsum aërem. Et an corpora supracelestia habeant aërem mutare. Et an mutatio aëris sit causa alicuius epidemie. Ultimo dubia.*

Hic ponitur diversus modus de re naturali et innaturali a philosopho et a medico.

F. 9r. *De aëre considerato a medico.*

F. 9v. *Hic oritur dubium de effectibus aëris corrupti.*

F. 10r. *Hic ponitur quod corpora celestia quandoque sunt causa nostrarum anime passionum et tales passionem postea agunt in corpus nostrum sicut superne cause.*

F. 11r. *Hic ponitur diversitas temporum anni et quomodo accipitur ab astrologo et a medico.*

Hic ponitur que sint cause active et passive temporum

F. 12r. *Hic tractatur de quadam constellatione, que fuit non est diu, scilicet anno Domini M° CCC° XXXV°, scilicet de coniunctione Martis cum Saturno, qui sunt planete mali-voli.*

F. 12v. *Hic ostenditur quomodo mutatio aëris est causa quandoque egritudinis et pestilentiarum.*

Hic oritur dubium circa predicta.

Capitulum quartum, de elemento aque, in quo consideratur de ipsa secundum philosophum et medicum, ponendo eius diffinitionem et multas species ipsius et an conferat ad potum, et verius ipsa an vinum; et ad quid confert balneum, et dubia.

F. 14r. *Hic ostenditur quomodo aqua accipitur a medico, quia, ut intrat commixtionem corporis humani, et ut conservat ipsum dispositive.*

Hic distinguitur aqua penes medici considerationem secundum differentias locales et elementales.

F. 14v. *Habitis differentiis localibus, ponuntur essentielles.*

F. 15r. *Hic ostenditur unum dubium circa predicta.*

F. 15v. *Hic ostenditur quomodo aqua deservit corpori humano ad mundificandum per balneum.*

F. 16r. *Capitulum quintum: de elemento terre, et quomodo accipitur a philosopho et a medico, ponendo eius diffinitionem et quare stat in medio. Et quomodo ex ipsa procedunt ea que intrant corpus nostrum. Et que pars ipsius est melior quoad nos. Et quia terre nascentia sunt quasi materia nostri corporis, videbitur que sit causa effectiva eius. Et de differentiis venenorum. Et quomodo quis se custodiat ab eis et dubia.*

F. 18r. *Hic ostenditur quomodo terra accipitur a medico, quia prout deservit ad nutrimentum corporis.*

F. 18v. *Hic ostenditur quod omne quod intrat corpus nostrum triplici modo se habet.*

Hic ostenditur quot modi sunt nutrientium corpus nostrum. Hic ostenditur quem aspectum habet venenum ad corpus humanum, et quot sunt genera venenorum.

F. 20r. *Hic oriuntur dubitationes ratione predictorum.*

F. 21v. *Hic ponitur de exercitio.*

Explicit prima pars vel primus tractatus huius libri, que fuit de elementis.

Sed hic incipit secundus, in quo agitur de impressionibus elementorum.

F. 22v. *Hic ponuntur rubrice capitulorum tractatus vel partis sequentis.*

Capitulum primum, de generatione terre motus, in quo ostenditur quot sunt species motus vel mutationis; postea tanguntur opiniones antiquorum philosophorum de terre motu. Et sententia Philosophi de ipso, deinde quot sunt species terre motus. Ultimo, quomodo applicantur ad terre motum omnes species mutationis.

F. 23r. *Hic ponuntur opiniones antiquorum de terre motu. Opinio vera Aristotelis de generatione terre motus.*

F. 23v. *Hic tangitur locus conveniens ipsius terre motus.*

Modo ostenduntur tempora in quibus maxime habet fieri terre motus.

Modo tanguntur cause ipsius terre motus tam efficiens quam materialis.

Modo declarantur omnes species ipsius terre motus, que colliguntur ex dictis quorundam philosophorum.

Modo ostenditur quod omnes species motus seu mutationis coaptari possunt ad generationem terre motus.

Capitulum secundum, de fluxu et refluxu maris, in quo tanguntur: primo, de salsedine maris, et que sit causa efficiens huius salsedinis; et que causa efficiens fluxus maris, et de oris fluxus ipsius, in quibus magis fluit. Et quibus temporibus fit fluxus fortior. Et postea, quatuor dubia, in fine.

F. 25r. *Modo ostenditur quomodo radius solis potest in fundo maris generare calorem, ratione cuius fit salsedo.*

Modo ostenditur que sit causa fluxus maris, ratione cuius videbitur, que sit causa emanationis ipsius maris.

F. 25v. *Modo ostenditur de (h)oris fluxus et refluxus maris ratione motus ipsius lune.*

F. 26r. *Modo ostenditur quo tempore anni fluxus est fortior aliis.*

(Et hec potest esse una causa, que sumitur penes approximationem istorum duorum corporum, scilicet, solis et lune. Et de hoc habentur tales versus:

«Epdomada prima constringitur equoris unda

Estuat maris unda tanquam fervore secunda.

Tertia cogit aquas, minuit utut igne reducto

Ultima fundit eas ex aëre lictore toto»).

F. 26v. *Hic ponuntur quatuor dubia de causa efficiente, scilicet de luna duo et alia duo de aquis tam maris quam dulcibus.*

F. 27r. *Modo ostenditur per quam naturam aparet illa effigies quasi humana in corpore lune.*

F. 27v. *Modo ostenditur quare aliqua maria non fluunt nec refluent. Et que sunt illa. Modo ostenditur quare aque dulces non fluunt sicut mare.*

F. 28r. *Capitulum tertium, ubi incipiunt impressiones aëree, specialiter tamen in hoc capitulo tractatur de quinque impressionibus, scilicet, de rore, de pruina, de nive, de pluvia et grandine, precipue de omni generatione pluviarum. Et post, aliqua dubia de dictis impressionibus. Et responsiones ad questiones motas per quosdam super dictis impressionibus et dubia alia de quibusdam materiis deservientibus in tractandis.*

F. 28v. *Hic tangitur de rore, et que sit causa materialis ipsius, et locus; et que causa efficiens; et declarationes quorundam dubiorum.*

De aliis vero impressionibus hic ostenditur. Et primo, de illa, que pruina appellatur, ponendo que sit causa materialis, efficiens, et locus.

F. 29v. *Hic ostenditur de tribus simul impressionibus, scilicet, de nive, grandine et pluvia, ponendo diversos modos generationis pluviarum; et plures obiectiones de dictis impressionibus et solutiones ad easdem, ut patebit.*

F. 30r. *Hic ponitur diversus modus generationis pluviarum ratione diversitatis agentium, ut patebit.*

F. 30v. *Responsio Petri Raymundi, hunc librum componentis, ad obiectionem superius factam de tempore generationis grandinis. Et ad quandam rationem factam pro illa parte per venerabilem Arnaldum de Manso, canonicum Urgellensem.*

Capitulum quartum, de generatione ventorum, ubi ponuntur opiniones Philosophi et aliorum de ventis et que sit causa efficiens et materialis, formalis et finalis ipsius, et quomodo motus ventorum est ratione quatuor planetarum. Et quomodo quatuor triplicitates moventur a quatuor triplicitatibus signorum. Item, quot sunt species ventorum et quod quatuor sunt principales. Et plura dubia de complexionibus ventorum in generali et in speciali. Et de causa efficiente.

F. 32r. *De turbine.*

F. 32v. *Modo ostenditur quid Philosophus senserit de vento et generatione ipsius, ponendo eius diffinitionem et modum per quem generatur, tangendo causam materialem, efficientem, formalem et finalem.*

Hic ostenditur quod a quatuor mundi partibus est concitatio ventorum et motus, ratione planetarum et signorum. Et primo, de planetis, post de signis.

F. 33r. *Hic queruntur quedam de complexionibus venti in generali et in speciali. Et primo, in generali.*

Modo ostenditur de complexionibus ventorum in speciali.

F. 34r. *Hic ostenditur quare a septentrione et meridie veniunt fortes venti.*

Hic moventur duo dubia. Primus, quare auster commovet pluvias, et boreas distrahit ipsas. Secundum dubium est quare venti multiplicantur in vere et in autumpno.

Capitulum quintum, de generatione tonitruui, in quo ostenditur quod ex duplici vapore tamquam ex causa materiali generatur. Et de tempore convenienti sue generationis. Et in quibus terris magis contingat et modus generationis. Et quare citius videtur coruscatio quam tonitruum audiatur. Et quomodo et quando generatur. Et quot sunt necessaria ad hoc ut tonitruum audiatur et ad sonum percipiendum quot requiruntur. Et de nocumento tonitruui et de modo nocumenti. De modo etiam generationis secundum aliquos. Et postea, dubia aliqua movebuntur, ut patebit.

F. 35r. *Hic tangitur de coruscatione.*

Hic ostenditur quare citius coruscatio videtur quam tonitruum audiatur.

Hic tangitur de generatione cuiusdam speciei soni, qui vocatur equon, que est quedam resonantia, que generatur in vallibus vel inter montes vel in magnis palatiis seu ecclesiis ex vocibus vel ex percussione corporum solidorum.

F. 35v. *Hic tangitur de nocemento tonitruui, quibus modis et quot nocere potest.*

F. 36v. *Hic ostenditur quod tunc temporis campanas pulsare est bonum duplici ratione, scilicet, teologa et naturali, cum quodam notabili.*

F. 37r. *Hic ostenditur de fulmine, quare solo odoratu inficit animalia.*

Hic tangitur quod in sensu tactus quatuor sunt necessaria.

F. 37v. *Capitulum (sextum), de generatione yridis, in quo ponitur que est causa materialis ipsius et que est causa efficiens, que formalis. Et de coloribus ipsius. Et definitio coloris, secundum quadruplicem causam. Et que sit causa colorum, de nomine etiam circuli. Et quod est primum visibile in ipso, ponendo aliqua dubia. Et quot concurrunt ad hoc quod aliquid visu percipiatur. Et quid significat dictus circulus secundum quatuor partes mundi. et postea aliqua extravagantia declarabuntur per ordinem, ut postea patebit.*

Modo ponitur modus generationis yridis, quomodo generatur.

F. 38r. *Hic ponitur modus generationis colorum in yride aparentium, qui sunt tres.*

Hic ponuntur diffinitiones coloris secundum quadruplicem causam, scilicet, materialem, formalem, efficientem et finalem.

F. 38v. *Modo agitur de nominibus.*

De significationibus circuli.

Modo agitur de quodam circulo, qui generatur de nocte ex radiis corporis lune.

F. 39r. *Hic ponuntur quedam dubia et quedam alia.*

Modo ostenditur quid est quodlibet istorum quatuor que dicuntur objecta visibilia ut lux, lumen, etc.

F. 40r. *Modo ostenditur quare quedam animalia vident de nocte, et homo non.*

[Després de cinc línies de text, una nota marginal indica: «Hic corrigatur»: manca la darrera part del capítol sisè de la segona part i la primera del capítol setè: el contingut general es pot veure en el lloc corresponent de la *Tabula*]

F. 40v. *Hic ostenditur que nobiliori modo continent colorem, corpora celestia, aut elementa ut ignis.*

F. 41r. *Capitulum octavum, in quo tractatur de stella comata, ubi ostenditur que est materia stelle comate, et que causa efficiens, et modus generationis ipsius, et quot sunt stelle comate, et locus magis conveniens sue generationis, et regio, quia septentrionalis. Et an atestetur supra mortem principum, et magis principum quam aliorum. Et de significatione ipsius. Ultimo, de scintillatione stellarum, quare ipse scintillant.*

F. 41v. *Modo ostenditur numerus stellarum cometarum, quomodo accipiuntur diversimode.*

F. 42r. *Hic tangitur utrum comete attestentur supra mortem principum vel magis ipsorum quam aliorum.*

F. 42v. *De significatione stelle comate.*

Hic ostenditur per quam naturam stelle scintillant.

F. 43r. *Capitulum nonum et ultimum, de galaxia cive circulo lacteo, in quo ponitur primo versus quam partem incipit et ad quam tendit; et etimologia sui nominis et locus eius, et causa efficiens et materialis.*

Hic ponitur in quo loco aparet secundum aliquos galaxia; et modus generationis, ponendo causam materialem et efficientem.

F. 43v. *Hic ponitur alia opinio, que ponit quod galaxia est in sphaera ignis sicut in loco, sed sua causa efficiens est in celo.*

II.2. Ff. 44a-47b: TABULA ROSAE PHILOSOPHIAE

«Tabula sive reportorium omnium contentorum in hoc libro. In prohemio hec continentur.

Et primo, quod anima humana a principio sue creationis habet in se species concreatas.

Quod per complexionem corporis impeditur a cognitione, quia intelligit per species adquisitas.

Quod intellectus humanus ratione duarum operationum, quas habet, vocatur agens et possibile (!).

Quod scientia acquiritur in nobis per virtutes corporis et vadit ad intellectum.

Quod intellectus intelligit seipsum sine aliquo extrinseco sive extraneo.

Quod intelligendo quatuor concurrunt.

Quod intellectus commendat memorie species per quas obiecta intelligit vel intellexit.

Quod memoria primo (?) representat intellectui species antedictas.

Quod memoria est thesaurus seu conservatorium specierum.

Quod ad hoc ut memoria representet intellectui dictas species, necessarie sunt quatuor operationes virtutum. [f. 44b]

De nomine huius libri et significatione nominis.

De presentatione ipsius et distinctione, subponendo correctioni.

De tractatoribus et ydiotis, ut hoc opus ipsis nullatenus sit apertum.

In primo capitulo prime partis, quod est de elementis in communi

Quo modo accipiuntur principium, causa et elementum.

Quo modo distinguitur elementum tam a philosopho quam a medico.

Quo modo diffinitur elementum ab ambobus artificibus.

An elementa sint quatuor aut plura vel pauciora.

An caliditas et frigiditas sint forme essentielles elementorum.

An caliditas et frigiditas sint causa gravitatis et levitatis in elementis.

An elementa sint in elementato actu vel potentia.

Que sunt in homine membra officialia et que consimilia.

Quo modo senserint de hoc tam Philosophus quam Medicus. [f. 44c]

An elementum habeat duas qualitates in excellentia.

An elementa sint res naturales.

Quo modo accipitur res naturalis et quo modo a medico.

In capitulo secundo, quod est de elemento ignis.

Quod sunt cause due intrinsece et due extrinsece, et que sunt.

Quod tria sunt principalia nature, et que sunt.

Quot sunt cause elementorum, et que sunt.

Quo modo diffinitur elementum ignis.

An ignis quod est elementum in proprio loco videatur.

An elementum ignis veniat ad admixtionem in mixto vel elementato.

Quid est primum visibile in igne.

An lux sit substantia vel accidens.

An dyafana habeant colorem.

An ignis dominetur (?) in humanis corporibus aut aliud elementum.

Que complexio in homine sit melior.

Quod quatuor cause concurrunt ad hoc ut fiat mixtio.

Quot sunt necessaria ad hoc ut aliqua sint miscibilia.

Quid est colera.

Quid est sanguis.

Quid est fleuma.

Quid est malencolia.

Quis istorum humorum sit melior.

Quod membrum sit generativum sanguinis.

Quod homo dicitur talis, secundum quod humor in ipso predominatur.

Quot modis dicitur aliquid calidum.

Quo modo dicitur aliquid temperatum.

Cum gramaticus non habeat nisi tres gradus comparationis, quo modo physica habet quartum.

De signis per que cognoscitur cuius complexionis [f. 44d] aliquis existat.

In capitulo tertio de elemento aëris

Quod aër duplex esse habet.

Quo modo accipitur aër tam a medico quam a philosopho.

De re naturali et non naturali.

Quid est aër, quo modo diffinitur.

An aër sit eque purus sicut ignis.

An aër ut elementum sit aliquo modo frigidum (*ms.* frigidus).

Quod triplex est pars aëris.

Quod superior pars aëris est calida et sicca.

Quod media est frigida et humida.

Quod inferior est calida et humida.

De quadruplici membro spiritus.

Quod virtus in humano corpore dicitur tripliciter.

Quod aër est elementum nostrorum corporum et spirituum.

An aër habeat permutare et conservare.

An corpora celestia permutent corpora nostra.

An aër corruptus magis permutet corpora nostra vel cibus corruptus.

An aër permutetur a stellis.

An corpora celestia sint causastrarum anime passionum.

An calor naturalis faciat hoc idem.

An calor naturalis moveatur ad intus et extra.
 An ex ira mori contingat, sicut ex gaudio contingit.
 Quare homo habens cor calidius citius alio irascitur.
 Quo modo tempora anni accipiuntur a philosopho et astrologo et quo modo a medico.

Que sunt cause diversitatis temporum active et passive.
 An tempus mutet seu alteret aërem.
 An corpora celestia aërem habeant mutare.
 An propinquitas Martis et Saturni cum sole sit causa siccitatis in aëre. [f. 45a]
 An virtus solis persone sola magis influat quam unita cum aliis stellis.
 An stellis recedentibus a sole magis habeant influere.
 An mutatio aëris sit causa egritudinum et pestilentium.
 An aër possit putrefieri.
 An epidemia tangat omnes universaliter.

In capitulo quarto, de elemento aque

Quo modo distinguitur elementum aque.
 Quo modo diffinitur elementum aque.
 Cum aqua sit circumdans terrarum in spera sua, quare non cohoperit eam totam.

An aqua sit frigidior terra, vel e converso.
 An aqua prima, que non sit mixta, reperiatur.
 De multiplici distinctione aque.
 Quod aqua penes locum est triplex.
 Quod quatuor sunt proprietates locales facientes aquam fontis optimam.
 Quod differentie essentielles sunt quatuor.
 An aqua sit verus potus.
 An aqua digeratur.
 An tollat magis sitim aqua quam vinum.
 Quod aqua est necessaria corpori humano ut ipsum mundificet.
 Quot sunt partes balnei.
 Quod facta evacuatione ventris per medicinam, tunc debet sequi balneum.
 Quod exercitium etiam debet precedere balneum.
 Quod post balneum debet sequi exsiccatio [f. 45b]
 Quod post balneum, non debet immediate quis sumere cibum.
 Quod post cibum assumptum non est balneandum.
 An aqua calida balnei calefaciat.
 An aqua humectet membra substantialia.
 Quod sex genera hominum non debent balneari.
 An habentes naturam raram debeant abluera (!) manus cum aqua frigida.
 An habentes poros densos (densos) debeant abluere cum aqua calida.
 An aqua maris possit infrigidare.

In capitulo quinto, de elemento terre

Quo modo diffinitur terra.
 De diffinitione terre, ut elementum est.
 An terra reperiatur pura.

Quare terra consistit in medio.
 Quo modo terra est frigida.
 An terra elevata sit calide complexionis.
 An terra elevata sit calidior quam depressa.
 Quod terre deprese sunt calidiores quibusdam montibus.
 Quod causa, per quam operatur illud corpus nostrum, sub triplici differentia
 cadit.

De diversitate nutrientium corpora nostra.
 Quod aliqua sunt que generant coleram in humano corpore.
 Quod aliqua que generant fleuma sunt.
 Quod sunt aliqua que generant malencoliam.
 Quod aliqua sunt que generant bonum sanguinem.
 Quem aspectum habet venenum ad corpus humanum.
 Quot sunt genera venenorum. [f. 45v]
 Que est causa quare venenum interficit hominem.
 Cum quis senserit venenum, quid est faciendum?
 Quid operatur tiriacha in corpore humano.
 Quod non est inculpandus quis de veneno sine causa.
 Quod aliquando decipiuntur homines circa hoc.
 Quod quedam venena sunt que interficiunt a tota substantia.
 Quod quedam sunt que interficiunt a qualitatibus.
 An venena calida sint peiora frigidis.
 Quare habens cor calidum citius interficitur a veneno quam habens frigidum cor.
 Quibus corporibus convenit tiriacha.
 An forma sperica sit res facta ex elementis aut infusa a corpore celesti.
 Quid dicit complexio.
 An omnis res habeat formam specificam.
 An cibus ab ea operetur.
 An aliquid sit cibus, quod non medicina.
 An aliquis cibus sit primo (?) cibus.
 An cibus medicinalis nutriat.
 An exercitium debeat precedere cibum.
 An exercitium sit motus.
 An sit motus activus vel passivus.
Explicit reportorium prime partis. Incipit secundum, in quo hec continentur.

Reportorium secunde partis huius libri. In probemio hec continentur

Quod primum principium sciendi vel generationis scientie est naturale desiderium.
 Quod desiderium sciendi est homini per naturam.
 Quod homines delectantur in cognitione sensibili.
 Quod desiderant cognoscere intelligibilem.
 Quod differentia est inter amorem et desiderium.
 Quod cognitio intellectualis non habetur statim habita cognitione sensibili. [f. 45d]
 Quod cognitio sensibilis naturaliter in homine tendit et ordinatur ad intellectualem.

Quod cognitio sensibilis emanat ab intellectuali et dependet.
 Quod cognitio sensibilis proficitur ab intelligibili.
 Quod homines aliqui huius mundi magis persecuntur sensibilia quam intellectualia.

In primo capitulo, de impressione terre, que dicitur terre motus

Quod sex sunt species motus sive mutationis.
 Quod omnes sex species salvantur in operibus naturalibus.
 De diversis opinionibus generationis terre motus.
 Quid senserit Aristoteles de terre motu.
 Quibus temporibus habet fieri maxime terre motus.
 Quo modo inficit animalia.
 Que est causa efficiens terre motus.
 Quod omnes species motus locum habent in terre motu.
 Quid est generatio, quid corruptio, quid alteratio.
 Quid augmentum, quid diminutio, quid loci mutatio.
 Quo modo generatur calor in visceribus terre.

In secundo capitulo, de impressionibus aque vel maris hec continentur.

Que est causa eff(iciens) salsedinis maris et que materialis.
 Quo modo radius solis generat in fundo maris calorem.
 Que est causa emanationis maris.
 Que est illa virtus, ratione cuius emanat.
 An sol proprie possit facere fluxum maris.
 Quare bis in die fluit et refluit mare.
 Quibus temporibus anni fit fluxus fortior.
 Quod quadruplex est causa.
 Et de circulo obliquo, qui zodiacus appellatur.
 De nominibus duodecim signorum.
 Quo modo dividuntur signa.
 An luna vel quecumque alia stella sit sola a(g)gregatio lucis in orbe. [f. 46a]
 An luna et orbis sint eiusdem rationis.
 Per quam naturam a(p)paret macula habens ef(f)igiem hominis in luna.
 Quare mare veniens de partibus Espanie non fluit nec refluit.
 Quare aque dulces non fluunt sicut marine.
 Quid refrenat mare quod terram non submergat.

In capitulo tertio, de quibusdam impressionibus aëris, scilicet, de rore, pruina, nive et grandine.

De triplici parte sive intersticio aëris.
 In qua parte aëris ros generatur.
 Quare aliquando cadit ros dulcis sicut mel.
 Quare ovum repletum rore ascendit per lanceam.
 Quare animalia comedentia de rore aliquando moriuntur.
 An gustus sit de necessitate animalis.
 Quid est gustus. Quid instrumentum gustus. Quid est medium eius. Quid est obiectum eius. Que sunt extrema saporum.

- Que est materia pruine et causa efficiens.
 Quis est locus sue generationis.
 An aër sit calidior cum est soli propinquior.
 Que est materia nivis, pluvie et grandinis.
 Quo modo aqua nivis plus auget fontes quam torrentes.
 Quare in montibus fontes magis reperiuntur quam in terris depressis. Et quare in omnibus non reperiuntur.
 Quare aquas fontium et puteorum contingit in yeme esse calidas, et in state frigiditas.
 Quo modo differt materia grandinis a materia pluvie.
 Quo modo diffinitur nix, grando et pluvia in efficiente. [f. 46b]
 Quedam opiniones de diversis generationibus pluviarum.
 De obiectione quod grandines potius deberent generari in yeme quam in estate.
 Et quo modo respondetur ad tertium.
 An due cause contrarie faciant unum et eundem effectum.
 Quare potius in montibus cadunt grandines quam in vallibus.
 Quare citius dissolvuntur in vallibus nives et grandines. Et quare in vallibus nives citius dissolvuntur.

In capitulo quarto de generatione ventorum, hec continentur

- Quo modo diffinitur ventus.
 De quodam modo ponendi quo modo ventus generatur.
 Quedam opinio ponens diversos modos generationis ventorum.
 De quadam specie venti, que turbo appellatur.
 Quid senserit Philosophus de generatione venti.
 Que est causa materialis venti, et que efficiens, que formalis et que finalis.
 Quod a quatuor mundi partibus est motus et concitatio ventorum.
 Quod a quatuor planetis est motus ventorum.
 Quod a quatuor triplicitatibus signorum est etiam motus ventorum.
 An eodem modo virtus elementalís et celestis moveant ventos.
 De numero ventorum.
 An omnino ventus sit frigidus et siccus.
 An auster sit calidior an subsolanus.
 An fanonius sit frigidior boreali.
 An sol plus moretur in oriente quam in occidente.
 An sol sit causa efficiens venti.
 Quare a septentrione et meridie veniunt fortes venti et plures quam ab oriente et occidente.
 Quare auster commovet pluvias et boreas distra(h)it eas.
 Quare venti multiplicantur in vere et autumpno.

In quinto capitulo de generatione tonitruí. [f. 46c]

- Quod tonitruum ex duplici causa naturali generatur.
 Que est causa efficiens tonitruí.
 In quibus et quibus temporibus maxime generatur tonitruum.
 Quo modo nubes generantur.

Quo modo tonitruum generatur.

De lumine quod vocatur coruscatio.

Quare citius lumen videtur quam tonitruum audiatur.

Quo modo equon generatur.

Quot requiruntur ad persipiendum tonitruum et quemcumque alium sonum: sunt quatuor.

Quod tria sunt necessaria ad sonum.

Quibus modis et quot potest nocere tonitruum.

Quare egreditur ferrum de nube.

Quo modo tonitruum aliquando frangit et comburit dolium et vinum stat post adustionem.

De signis nocementi tonitruui.

De multiplici opinione generationis tonitruui.

Quid est tonitruum et quid fulget. Et quid coruscatio. Et quare pulsantur tunc campane et ad quid valet.

Quod fulmen solo odoratu interficit animalia.

Quo modo obiectum odoratus pervenit ad odoratum.

Quare marcescit pomum propter odoratum.

Quo modo ex contactu moriuntur animalia.

Quid est tactus. Et quid est instrumentum eius.

Quid est medium. Et quod instrumentum est tactus. Et quid est obiectum.

Et quo modo agit tonitruus in animalibus.

In capitulo sexto, de generatione yridis, hec continentur.

Quod ex triplici materia generatio yridis consistit.

Quid est causa efficiens et modus generationis yridis. [f. 46d]

Quare et quomodo apparent tres colores in yride.

Quo modo generantur, et de diffinitione coloris.

Quo modo quadrupliciter diffinitur.

Que sunt cause albedinis et nigredinis.

Que sunt extrema colorum.

De huius circuli nominibus.

Quid significant. Quid est illud quod primo videtur in ipso.

An videamus extra mittentes an intus suscipientes.

Quod ad videndum quatuor concurrunt, scilicet potentia, etc.

Quod obiectum per viam habitus est quadruplex.

Ad quid est necessaria lux in videndo.

Quare quedam animalia vident de nocte et homo non videt tunch. [des d'ací manca el text corresponent]

Cum lupus primo videt, quare homo raucessit.

Quare vulnera mortui emanant sanguinem, cum homicida presentialiter existit.

Quare mulier habens menstruum inficit speculum.

De circulo lunari. Et de virgis aëris.

In capitulo septimo, de igne perpendiculari, de candela rotunda et de asub

Que est materia harum impressionum.

Que causa efficiens.
 Quis locus ipsarum.
 Quis modus generationis. [torna en el text corresponent]
 Quis nobilius continet calorem, sol aut elementa.
 An calor naturalis et febrilis sint idem.
 An calor naturalis agat in febrilem vel e converso.

In capitulo octavo, de stella comata

Que est materia stelle comate.
 Quis modus generationis huius. [f. 47a]
 Que est causa efficiens.
 Quot sunt stelle comate.
 Quo modo accipitur numerus ipsarum.
 An comate attestent supra mortem principum et aliorum.
 An magis supra mortem principum quam aliorum.
 Per quam naturam stelle (s)cintillant.
 De etimologia vocabuli.
 Versus quam partem oritur.
 Quis est locus eius.
 Que est causa efficiens ipsius.
 Que est causa materialis.
 De quadruplici opinione ipsius.

Explicit tabula sive reportorium secunde partis, et per consequens, totius operis. Et in hoc totum opus nostrum cum Dei gratia et benedictione Ihesu Christi domini nostri et beate Marie matris eius terminetur.

III. *Transcripció de fragments*

1. *Pròleg i dedicatòria* [f. 1r]

«Clare militantis ecclesie lumini prelatorum, cuius actus speculum sunt omnibus et exemplar, reverendo patri in Christo et domino domino Arnaldo, Dei gratia dignissimo episcopo, episcopo Urgellensi, Petrus Raymundi, licet indignus, magister in artibus et in medicina bacallarius, semper cum eius gratia, qui infundit vere sapientie incrementa.

«Testatur autem Apostolus *Ad Romanos* quod "invissibilia Dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur, et sempiterna quoque virtus eius" identitas.

«Et quamvis anima nostra de sui creatione naturaliter in se habeat species omnium rerum, per quas debet omnia scire, ipsa tamen, simul tempore, cum creatur, infunditur, sic doctores catholice fidei asserunt evidenter, sic quod per eius infusionem ipsa mole corporis obtenebratur, taliter quod videt in corpore, quemadmodum asserit quidam philosophus, sicut sol lucet sub nube, et ita per sui unionem cum corpore amittit scientiam quam debet habere per dictas species concreat ab extra adquisitas, per sensus particulares delatas ad sensum communem,

deinde ad ymaginativam, et sic de aliis virtutibus apprehensivis usque ad intellectivam, que est virtus seu potentia anime, continens in se duas proprietates. Nam abstrahit et expoliat corpus vel fantasma a conditionibus materialibus, et hoc modo dicitur intellectus agens. Habet etiam proprietatem recipiendi in se formam seu speciem intelligibilem, et quoad hoc, intellectus materialis appellatur.

«Quo facto commendat memorie, que est altera virtus seu potentia anime, dictam speciem, quam recipit a fantasmatis virtute luminis et rationis; et he due proprietates, que sunt abstrahere et recipere, diversificant hanc speciem, que intellectiva nuncupatur. Quare, omnis res que ad intellectum vadit mediante ymaginatione, intelligitur cum fantasmate, sive illa res sit corporalis sive incorporealis. Sed seipsum intelligit sine alio extraneo, nam, cum non oporteat ipsum esse in virtute ymaginativa, non indiget fantasmate, ut intelligatur, quia ipse per se ipsum sufficit movere se ad seipsum intelligendum.

«Et dicitur hec potentia externa ab Aristotele, in libro *De anima*: dicit enim, pone quod hic sint quatuor, scilicet, color, paries, in quo est dictus color, ulterius visus, qui debet percipere ipsum colorem, et ultra, sol ac ignis vel aliud lumen, quod aërem habeat illuminare. Certum est quod color qui est in pariete non movet visum, nisi prius sit illuminatus, et ad actum deducatur; tunc enim elicitur intentio de colore et fertur ad oculum complendo ipsum in videndo, luce mediante.

«Similiter, intelligendo, quatuor concurrunt, quorum primum est fantasma, quod pingitur in virtute ymaginativa et est sicut color; secundum est virtus ymaginativa, que parieti assimilatur, in quo color pictus existebat; tertium est intellectus materialis, qui assimilatur visui antequam ad ipsum pervenerit color. Quartum est intellectus agens, qui lumini assimilatur.

«Unde, sicut lumen facit colores actu visibiles et ipsos ad oculos perducit et perficit ipsos faciendo eos actu videntes, sic intellectus agens illuminat ista ymaginabilia faciendo ea visibilia et apta ut compleant intellectum materialem, qui, quando sunt actu illuminata, id est, quando sunt abstracta a conditionibus materie, vadunt ad dictum materialem intellectum et perficiunt ipsum.

«Sed memoria, que post est thesaurus specierum vel conservationum, representat postmodum intellectui quod sibi commendatum.

«Ad hoc vero quod fiat talis representatio quatuor virtutum representationes exhiguntur. Nam primo requiritur operatio materialis, que debet representare rey intentionem, quam servabat. Secunda est operatio ymaginative, que representat fantasma illius intentionis, que est in virtute memoriali. Tertia est operatio stimative, que complet et coniungit intentionem positam in virtute memoriali cum ymagine vel fantasmate posita in virtute ymaginativa. Quarta vero operatio est rationalis, quia hec est intellectio illius ymaginis. Sic ergo per hec quatuor, completur memorie operatio.

«Ultima vero est deliberatio facta per virtutem rationalem adiuvantem illas tres virtutes, ut deveniatur ad illud, quod intenditur, sicut ponit Averrois in *Libro de memoria et reminiscentia*. Sicut ergo discurrendo patet quod intellectus noster potest devenire ad cognitionem quorumcumque scibilium de Deo et substantiis separatis hic in via, saltem cognitione a posteriori, que est per effectus, et hoc quod dicit Apostolus, Ad Romanos, "invisibilia Dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur", etc.

«Invisibilia dicuntur incorporalia, que sensui non subiacent. Sensus enim non percipit rem extra materiam; visibilia sunt corpora, que sensu percipiuntur, ut elementa et alia corporalia. Invisibilia autem dicuntur Deus, angeli, anima humana et quecumque intelligentie. Per elementa, que in primo originali principio fuerunt a Deo creata, testante Moyse et dicente: "In principio creavit Deus celum et terram", et ea etiam que ex et in ipsis producta fuerunt et causantur verissime, devenimus ad aliqualem de Deo cognitionem. Etiam naturaliter et eius arte, que "est candor lucis eterne et speculum sine macula Dei magestatis, et ymago bonitatis illius", unigenitus eius Filius, dominus noster Ihesus Christus, que "per Ipsum omnia facta sunt et sine ipso nihil". De quo Averroys in *De celo et mundo*, omnia que hic inferius aguntur ac etiam omnes dispositiones stellarum procedunt ab illa summa arte, que dicitur divina.

«Motus ergo ad tam grande spectaculum, libellum de elementis et impressionibus eorundem, bibens de fonte Aristotelis et aliorum philosophorum volui compilare, non obstantibus dictis et ordinationibus predictorum magistrorum meorum et dominorum.

«Baptizetur igitur libellus iste *Rosa phisicalis* vel *Philosophie naturalis*, quia flos ipsius in ipso compendiose existit. In rosa enim quatuor videntur, scilicet: pes, quinque etiam corpora ad modum palme facta circulariter, contigua ipsi pedi, postmodum folia rubra et post semen aurei coloris vel crocei.

«In hac enim rosa pes est ipsa natura vel prima materia, que est ipsius fundamentum; illa quinque corpora sunt tria capitula que in primo tractatu huius libri [f. 2r] continentur.

«De huiusmodi quinque corporibus sunt isti versus:

«Sunt quinque fratres,
quorum duo sine barba
et duo barbati;
alter utrumque tenet»

«Vere inter elementa duo dicuntur inpermixta, et ista dici possunt sine barba, ut ignis et terra per Aristotelem extrema elementorum sunt impermixta. Alia vero barbata tamquam media naturam extremorum participantia, ut aër et aqua; de unoquoque habet capitulum in primo huiusmodi.

«Sed ad capitulum, quod est primus tractatus de elementis in communi, potest dici illi fratri qui utrumque tenet, quia considerat de elementis impermixte et permixte; in rosa etiam sunt communiter decem folia rubea, designantia novem capitula secundi huiusmodi. Et sunt rubea, quia impressiones, de quibus tractat, e(f)ficiuntur a sole tamquam ab efficiente principali.

«Sed semen rose, quod antera (!) a medicis appellatur aurei coloris, sunt dubia per rationes redacta ad lucem auri et puritatem; nam veritas per rationem frequentius agitata splendescit in lucem, ut habetur in *Decretis*.

«Hec *Rosa Philosophie* appellatur philosophia visibilium; est etiam invisibilium certa cognitio vel comprehensio, et dicitur Philosophia, amor sapientie.

«Suscipite, ergo, reverende pater, hunc libellum duobus distinctum tractatibus, ut est premissum. Sed sciatis, domine mi, quod inextimabilis utilitas huius operis non patebit, nisi sepius perlegatis. Quamobrem vestram diligentiam incito quantum possum, quatinus mentalis oculi perscrutatione tenorem opusculi sepiissime perscrutetis, parcendo tamen, si que minus bene dicta inveneritis, corrigentes.

«Ab hoc tamen opere fugiant nonnulli planetici et falsi discurritores phisici quidam, qui norma scientifica abutentes, naturali fundamento remoto, qui de hoc opere presumerent profanari. Tales vero, exterius calefacti, intrinsecus algentes, frigore glaciali realis medulle sepelliunt existentiam; vocalis autem scorticis a(p)parentiam manifesto conamine detegunt et venantur, quamobrem tanquam superficietenus colorati, et ignotis sermonibus honerati, actoribus obviant, doctoribus detrahunt, documenta reprobant. Et proprios defectus occultos omnia in artibus peritis patenti errore incidere manifestant. Talibus enim huius operis secreta nolo ullatenus propalari, nec margarite spargende sunt porcis, nec philosophie misteria divulganda sunt imperitis; talibus enim dico ut, que capere intellectu nequeunt, ad ea legenda omnique modo indigni vitentur».

2. *Fragments del primer tractat*

«Hic ponentur rubrice 5. capitulorum huius primi tractatus, que secuntur per ordinem.

«Et primum capitulum est de elementis in communi.

Capitulum secundum, de igne.

Capitulum tertium, de aëre.

Capitulum quartum, de aqua.

Capitulum quintum, de terra». [f. 2v]

«Capitulum primum, de elementis in generali. Ponuntur quedam distinciones et diffinitiones elementorum secundum philosophos et medicos. Et post, an quatuor sint elementa vel plura. Et an caliditas et frigiditas sint forme substantiales elementorum. Et si sint causa grauitatis in ipsis. Et si elementa sunt in elementato actu uel potentia. Et de membris in homine, que sunt principalia, que officialia, et que consimilia. Et si sint plura principalia, aut vnum vel plura. Et si elementa habeant vnam aut duas qualitates in excellentia.

«Ad euidenciam autem dicendorum est sciendum quod hec tria nomina, scilicet, causa, principium et elementum cadunt in ore philosophorum proprie et improprie. Si accipiantur proprie, tunc elementum dicitur de causa materiali, vnde Aristoteles, *Septimo Metaphysice* dicit: "Elementum est materia eius cuius est elementum". Principium vero dicitur proprie de causa extrinseca, scilicet, de fine et efficiente, sicut vult idem in *Undecimo eiusdem*. Causa vero dicitur de omnibus generibus causarum, sicut idem dicit in *Secundo Physicorum* et *Quinto Metaphysice*; proprius tamen usus est, ut utamur unum pro alio.

Hic ponitur distinctio elementi tam a philosopho quam a medico

Hoc viso, dico quod elementum distinguitur dupliciter, a philosopho sic; Averroys super *Quinto Metaphysice* dicit quod elementum distinguitur penes indiuisibile; ergo, quotiens aliquid dicitur indiuisibile, totiens dicitur elementum. Sed indiuisibile dicitur tripliciter, scilicet, secundum difinitionem, secundum quantitatem et secundum speciem. Indiuisibilia secundum difinitionem dicuntur genera generalia, cum careant genere. Et hoc modo decem genera, vt puta substantia, quantitas, qualitas, et alia huiusmodi, dicuntur elementa. Indiuisibile secundum

quantitatem dicitur quod non potest diuidi in suas partes, et hoc modo dicitur indiuisibilis punctus et vnitas. Alio modo dicitur indiuisibile secundum speciem, sicut ignis, qui non potest diuidi in species diuersas. Et tale indiuisibile aut est sola potentia, et tale est materia prima (ideo Aristoteles dicit quod materia prima magis dicitur elementum); aut est actu, et tale est elementum, vt ignis, aër, et sic de aliis. Apud vero medicum, sic distinguitur elementum a Constantino, capitulo de elementis: "Elementa, quedam sunt vniuersalia, vt ignis, aër, aqua et terra, quedam particularia, sicut membra, et quedam media, sicut humores".

«*Hic ponitur diffinitio elementi tam a philosopho quam a medico et primo a philosopho*

«Hoc uiso, ad difinitionem elementi procedatur: Philosophus, *Quinto Metaphysice* hoc modo difinit: "Elementum est illud, ex quo res primo componitur in existente indiuisibili specie in aliam speciem". Cum dicit 'illud ex quo res primo componitur', hoc dicit quia quedam sunt, que corpus componunt primo, sicut in homine membra consimilia. Et quedam sunt, que componunt compositionem secundam, ut membra officialia; vt ergo excludat ea que componunt elementum compositione secunda, dicit 'ex quo res [f. 3r] primo componitur'; cum dicit 'in existente', hoc dicit quia elementum non dicitur nisi de materia permanente in elementato, quia existens est illud quod in re est, et permanet in ipsa; deinde, cum dicit: 'indiuisibili specie in aliam speciem', hoc dicit ad excludendum membra organica et omnia que sunt heterogenee[a]rum (?), nam ipsa non diuiduntur in ea que sunt eiusdem speciei, sicut elementum, nam ignis non potest diuidi nisi in ignem nec aqua nisi in aquam.

«Aliter autem Auicenna difinit: "Elementa sunt corpora et sunt partes prime corporis humani et aliorum, que in corpora diuersarum formarum diuidi minime possunt, ex quorum commixtione species diuerse generatorum fiunt". Dicit, ergo, quod 'elementa sunt corpora', ut excludat materiam primam, quoniam ipsa non est corpus in actu, sicut vult Averroes, *Super primum Physicorum*, et ut excludat rem naturalem, que non est corpus, sicut complexionem. Et cum dicit: 'et sunt partes prime', hoc dicit ad excludendum ea, que secundo componunt hominem, sicut humores et membra. Et cum dicit: 'que in corpora diuersarum formarum diuidi minime possunt', hoc dicit ut excludat omnia heterogenea, sicut membra officialia, que diuiduntur in partes diuersarum formarum. Et cum dicit: 'ex quorum commixtione, etc.', per hoc denotatur habitudo elementorum ad elementata.

«Galenus vero, in *Libro elementorum*, difinit sic ipsum elementum: "Elementum est minima pars eius, cuius est elementum". Et Cotastinus (!), capitulo *De elementis*, dicit: "Elementum est simplex et minima pars eius, cuius est elementum, existens in elementato potentia et non actu"».

Hic incipiunt dubia

«Visis difinitionibus datis a pluribus doctoribus de elementis, circa ipsa, prima fronte quatuor sunt videnda. Et primo, si elementa sunt quatuor aut plura. Quod sint quatuor et non plura nec pauciora ostendi potest duabus rationibus sumptis a qualitatibus. Et prima sumitur a qualitatibus naturam rey consequentibus, que sunt quatuor, scilicet, caliditas, frigiditas, humiditas et siccitas. Et iste quatuor qualitates non possunt habere nisi quatuor combinationes, scilicet, calidum cum sicco, calidum cum humido, frigidum cum humido, et frigidum cum

sicco. Calidum cum frigido et humidum cum sicco non possunt componi, cum sint contraria. Hec enim ratio posita est ab Aristotele, *Secundo de generatione*. Calidum ergo cum sicco componunt ignem, calidum cum humido componunt aërem, frigidum cum humido aquam, frigidum cum sicco, ipsam terram.

«Alia ratio sumitur a qualitibus localibus, que ponuntur ab Aristotele in *De celo et mundo*, et est talis: "Grauitas et leuitas sunt essentielles forme elementorum"; tunc autem est in eis leuitas absoluta, et sic facit ignem, aut leuitas respectiua, et sic facit aërem; aut est grauitas absoluta in eis, et sic facit terram, aut grauitas respectiua, et sic facit aquam. Habemus, ergo, quod quatuor sunt elementa, sed rationes possent fieri, probantes quod sunt plura vel pauciora, et quia existentia[m]? non habent, ideo vadant suis viis.

«Ulterius est videndum an caliditas et frigiditas sint forme substantiales elementorum. Ad hoc potest dici quod elementa possunt dupliciter considerari, uno modo prout agunt et patiuntur, et hoc modo possunt dici forme substantiales ipsorum. Si elementa considerentur prout sunt complentes uniuersum, tunc [patet] quod sunt eis accidentales. Et pono tale exemplum, dicendo: Quod album, in eo quod visum disgregat [f. 3v], est ei forma substantialis, albedo; et in eo quod est substantia quedam, est ei accidentalis.

«Preterea, si caliditas et frigiditas sunt causa grauitatis et leuitatis, quia caliditas est causa ignis, nam caliditas facit ignem, ideo, si iste caliditates sunt causa subiecti, caliditas et frigiditas erunt cause grauitatis et leuitatis. Ad hoc dicitur ut superius, quia, si elementa considerentur in eo quod agunt et patiuntur ad se inuicem et generantur, caliditas et frigiditas sunt cause grauitatis et leuitatis; si vero considerentur prout sunt quedam substantie site in tali loco, hoc modo non sunt cause earum, sed potius e converso; quia, cum grauitas et leuitas sint forme substantiales elementorum, ut dicit Auerroes in *Commento Metaphysicorum* et in *De celo et mundo*, quod accidens non possit esse causa subiecti, sicut dicitur *Septimo Metaphysice*, grauitas et leuitas, ut sic, erunt causa caliditatis et frigiditatis.

«Et sic, elementa sunt in elementato actu uel potentia. Dicitur quod elementa considerantur dupliciter: uno modo, quantum ad substantiam et esse diffinitum, et hoc modo sunt elementa potentia et non actus. Alio modo considerantur quantum ad suam operationem, et hoc modo sunt in eis actu; non tamen dico quod operationes omnium elementorum sint distincte sed confuse ad inuicem. Et tamen, in ista totali confusione est quidam actus, propter quem dicuntur ipsa esse actu. Quod autem elementa agant in elementato ad inuicem, patet, quia, si non agerent, tunc elementum non esset corporale. Habemus ergo quod elementa sunt in mixto considerata quantum ad substantiam, potentia, quia si ignis esset actu in corpore, necessario ipsum combureret; considerata quantum ad operationes sunt in ipso, actu, quia omne quod infert aliquid habet illud actu».

Hic ponuntur quedam declarationes quorundam superius dictorum de membris corporis humani

«Quia superius in diffinitionibus elementi facta est mentio de membris, puta officialibus et consimilibus, ne stemus in ambiguo que sunt membra predicta, dicendum est quod membra officialia dicuntur quecumque non communicant cum suis partibus in nomine et ratione, uti caput et oculi et similia; ac potest dici quod

membra officialia sunt membra composita ex similibus et sunt anime instrumenta, sicut dicunt Avicenna et Auerroes.

«Consimilia vero dicuntur quecumque communicant cum suis partibus in nomine et ratione, ut os, caro et huiusmodi talia.

«Sed principalia membra, secundum medicos, sunt quatuor, scilicet, cor, cerebrum, hepar et testiculi, licet secundum Philosophum non sit nisi vnum, scilicet, cor. Sed medicus est artifex specialis: dicit quatuor esse membra principalia, loquendo de principiis proximis et manifestatis, et hoc non negat Philosophus: quia licet omnes virtutes a corde oriuntur, non tamen in corde omnes suis actionibus manifestantur, sed potius in aliis, que cordi instrumentaliter famulantur, utpote alia (anima?) in cerebro, nutritiva in epate, generatiua in testiculis. Philosophus vero, cum sit artifex communis, loquitur de membro principali, primo et originali, in quo est uirtus uitalis fundamentaliter et manifestatiue.

«Et ideo, ad euentiam huius notandum est quod membrum principale dupliciter potest accipi: vno modo quod dicatur membrum principale, eo quod sit instrumentum principale operationis, et isto modo sunt [f. 4r] quatuor, quia quatuor sunt instrumenta operationum; alio modo, accipitur membrum principale, eo quod sit prima radix, in qua uirtus sit radicata a primis componentibus, et hoc modo non est nisi vnum, scilicet, cor, nam ipsum est prima sedes anime, in qua uirtus quiescit primo et radicaliter; sed quia hoc tamen aliam habet inquisitionem, ideo de ipsa est tacendum».

Hic ponitur vna questio

«Utrum elementum habeat duas qualitates in summo. Et videtur hoc, ratione et auctoritate. Ratione, sic: quia si ignis habet siccitatem remissam, tunc habet admixtionem sui contrarii. Nam dicit Aristoteles in primo *Tho{pico?}rum*, quod album est ideo quod est impermixtum nigro. Si igitur ignis non est siccissimus, tunc habet aliquid de humiditate: quare, erit corpus compositum: quod est impossibile.

«Item, dicit Galienus in *Libro elementorum* et in libro *Complexionum* quod elementum habet duas qualitates in summo.

«Oppositum dicit Aristoteles in secundo *De generatione* quod ignis magis est calidus quam siccus, et aër magis humidus quam calidus. Igitur, non erunt due qualitates in summo.

«Item, Costantinus...».

3. L'expliació d'aquell ,Mal Any Primer', diu així (f. 12r-v):

«Non solum sol alterat aërem, sed et alie stelle. Et quia occurrit magis de presenti siccitas in istis partibus, quia diu est quod non pluit sicut solito, potuit esse causa influentia specialis Martis scilicet et Saturni, qui fuerunt in coniunctione non est diu.

«Cum igitur Mars sit calide et sicce complexionis uel nature, Saturnus frigide et sicce, et precipue si fuerunt in sua exaltatione et coniunctione cum sole, ex sua

influentia disposuerunt aërem et alia elementa eo inferiori (?), ex quibus consurgunt vapores in media parte aëris, vbi pluua generatur, sicut dicitur infra, quod induxerunt siccitatem, quia visum est quod stelle sua caliditate resolunt humiditatem in istis inferioribus et ratione sue nature et ratione coniunctionis inter se et coniunctionis earum cum sole, quod in aere pluvia minime potuit generari; quia, cum stelle appropinquant inter se confortatur uirtus earum per propter unitatem uirtutis et magis sibi soli appropinquant.

Cum igitur Sol, Mars et Saturnus sint sicce complexionis, ex influenza eorum potuit in aere privatio humiditatis induci.

Sed occurrit dubium: Si propinquitas Martis et Saturni cum Sole sit causa siccitatis in aëre, nam actio solis et aliarum stellarum est propter lucem, sicut dicitur *Tertio de Ciericis* (?). Sed nulla stella habet lucem per se, ymo, quam recipit a Sole, sicut dicitur in libro *Tertio de Proprietatibus elementorum*, ergo videtur quod uirtus luminis plus possit cum est in sole quam dispersa in aliis, quia «virtus unita fortior seipsa dispersa» vel multiplicata. Lumen ergo solis magis agit per se (?) quam si cum alio coniungatur.

Ad hoc dico quod stelle, cum appropinquant soli, sunt maioris efficacie et magis influunt in istis inferioribus: et hoc idem Sol, quia res in sui principio sunt debiles et in sua origine; sed quando procedunt sunt fortiores, secundum quod dicitur 8° de Innamentis (?). Nam nerui sunt debiles in sua origine, fortificantur uero in suo processu, nam recipiunt focillamenta ab aliis partibus ipsius corporis. Sic, ergo, a simili, uirtus solis, quando est in sua origine, forte non est tante non est tante (!) uirtutis, sicut cum multiplicatur per alia corpora et sic fit fortior eius effectus. Et, si dicatur quod uirtus illa, dum est in sole sola magis et melius faciet, per (?) hoc dico quod dicte stelle, licet a sole lumen [f. 12v] recipiant, non tamen recipiunt uirtutem totam per quam agunt a sole, nam ipse aliam (?) habent uirtutem in se propriam, per quam agunt, aut receptam a sole fortificant.

Et si obiciatur quod, ipsis recedentibus a sole, magis debent influere, quia tunc magis illuminantur, dico quod semper recipiunt uirtutem luminis, licet non appareat nobis, quia quando appropinquant, maior lux tollit minorem».

4. *Toc de campanes contra temporals*

Hic ostenditur quod tunc temporis campanas pulsare est bonum duplici ratione, scilicet teologa et naturali cum quodam notabili [F. 36v]

«In quibusdam enim terris tunc temporis campane pulsantur et cruces extrahuntur. Et reputo bene factum, duplici ratione. Prima non spectat ad me, sed potius ad considerationem altiozem. Nam tunc Deus per invocationes diuinas potest suspendere actum fulminis ut non noceat, sicut suspendit actum ignis tribus pueris in camino existentibus, ut in *Daniele* testatur.

«Adhuc dico, naturaliter loquendo, quod tunc temporis est optimum pulsare campanas, quia cum campana pulsatur, aër frangitur, et partes eius huc illuc propelluntur et propter motum ipsius campane et etiam propter fractionem aëris vel ipsius constrictionem inter cimbalum et instrumentum illud per subitam et impetuosam percussione ipsam tangit. Unde constringitur aër et post dissoluitur, et

tunc vapor ille dispergitur ad partes remotas, et tunc actus eius in vigore remittitur, qua de causa non potest sic nocere. Consulo tamen quod nisi a(p)pareat manifeste huiusmodi nocumentum, si terra aqua pluviali indigeat et nubes sunt parate ad pluendum, campane non pulsantur, quia earum motus et percussio nubes dissolveret, sicut contingit de vento, ut in alio precedenti capitulo est expressum».

6. Al f. 124v hi ha set dístics sobre influxos estelars damunt les persones; el primer diu:

«Si quis nascatur dum Saturnus dominatur:
Audax, urbanus, malus, antiquus, fur, avarus.

Iupiter facit audacem, letum pulcrumque,
Tenacem mitemque, iocundum, verecundum seu generosum.

Estque natus Martis mendax, latro,
Furque, fallax, instabilis, grossus rubeique coloris.

Natumque genuit Sol hic prudensque loquax;
sit tristis, sit talis, pulcher, bonus et regularis.

Est Veneris natus, qui cunctis est bene gratus,
Quod quid laudande virtutis hoc habet, in se est.

Est bene barbatus sub Mercurio generatus,
Subtilis, verax, gracilis necnon sapiens sit.

Luna creat gnatum fortem, magrum, coloratum,
In vultu rubeum, iustum, castum, vagabundum».

F. 125, anotacions econòmiques de tres pobles de vora Lleida (Maldà, Belianes, Arbeca); F. 125v, altres anotacions.

F. 126 exercicis escolars de redacció llatina.